

(verzija na srpskom jeziku)

Zadovoljenje pravde pred Specijalizovanim većima

Specijalizovana veća Kosova osnovana su u Hagu nakon što su se Kosovo i Evropska unija složili da određena krivična dela koja su izvršena za vreme i po završetku rata treba procesuirati van Kosova da bi se zaštitili svedoci i sprečilo ometanje postupaka. Kosovo je pristalo da delegira svoju nadležnost kako bi omogućilo bezbedne, nezavisne, nepristrasne, pravične i efikasne krivične postupke.

Odlukom Skupštine Kosova, a potom i usvajanjem amandmana na Ustav Kosova, osnovana su Specijalizovana veća, kao zasebni sud s posebnom namenom, koji ima svoj normativni okvir i niz odlika po kojima se razlikuje od sudova na Kosovu. Na primer, sudije i službenici Specijalizovanih veća moraju biti državljani članica EU ili neke od pet država-kontributora.

Zbog tih razlika na Kosovu se ponekad javljaju nedoumice i postavljaju pitanja: na primer, kako se pred tim sudom štiti pravo optuženih na pravično suđenje, transparentnost postupka, postojanje sudskog nadzora i odgovornosti ili pitanja o ulozi žrtava i svedoka. Želim da pojasnim ta pitanja.

Kako Specijalizovana veća štite pravo optuženog na pravično suđenje?

Prema članu 21 Zakona o Specijalizovanim većima, optuženi se smatra nevinim i može biti oglašen krivim samo ako se njegova krivica dokaže van razumne sumnje. Tim članom se garantuju i druga prava optuženih na pravično suđenje u skladu s priznatim međunarodnim standardima. Na primer, ako optuženi nema sredstva da angažuje branioca, sud će snositi troškove tima odbrane. Sudije prilikom donošenja odluka primenjuju normativni okvir suda, koji uključuje međunarodne konvencije na koje se poziva Ustav Kosova. Na primer, sudije u odlukama redovno primenjuju sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava.

Pravo na pravično suđenje garantovano je i pravilima koje sudije primenjuju u sudnici. Na primer, odbrana ima pravo da unakrsno ispita svedoka tužilaštva koji je dao iskaz u sudnici. Ako optuženi smatra da u njegovom slučaju pravila nisu primenjena ispravno, on ima pravo da pred zasebnim panelom nezavisnih sudija uloži žalbu na donete odluke. Nakon što iscrpi sva pravna sredstva, optuženi može da podnese zahtev za ocenu ustavnosti pred Specijalizovanim većem Ustavnog suda za sve vrste kršenja njegovih prava i sloboda. Ovakva zaštita ljudskih prava odraz je sistema koji se primenjuje u drugim sudovima na Kosovu.

Kako se vrši nadzor i utvrđuje odgovornost?

Kao i u sudovima na Kosovu, optuženi mogu da ulažu žalbe na presude i odluke koje je pretresni panel doneo tokom suđenja. Žalbe se podnose panelu Apelacionog suda u čijem su sastavu druge sudije, koje nezavisno razmatraju te žalbe. Isto kao i na Kosovu, optuženi se može žaliti trećestepenoj instanci, panelu Vrhovnog suda, koji rešava po žalbama na odluke

apelacionog panela, kako je regulisano normativnim okvirom suda. Osim toga, ako smatraju da se pred sudom krši neko njihovo pojedinačno ljudsko pravo, optuženi mogu da podnose zahteve za zaštitu zakonitosti Vrhovnom sudu, kao i zahteve za ispitivanje ustavnosti Ustavnom sudu. Ovaj pouzdani sistem kontrole i ravnoteže omogućava najpravičniji ishod.

Specijalizovana veća osim toga imaju i Kodeks sudijske etike, koji sadrži pouzdane mehanizme za utvrđivanje odgovornosti, uključujući pritužbe i disciplinske postupke protiv sudija. Takođe postoji i Kodeks profesionalne etike za branioce/zastupnike i tužioce s mehanizmom za utvrđivanje odgovornosti branilaca i tužilaca.

Kako se postiže transparentnost u radu i štite svedoci?

Iako se suđenja održavaju u Hagu, svako na Kosovu može da prati javna zasedanja suda putem video striminga na vebajtu Specijalizovanih veća, na albanskom, srpskom i engleskom jeziku. Svi javni dokumenti, kao što su presude, optužnice, odluke i pismeni podnesci odbrane i tužilaštva, takođe su dostupni na vebajtu Specijalizovanih veća.

U nekim slučajevima, sednice su delimično ili u potpunosti zatvorene za javnost. Sudije odlučuju da li će sednica biti zatvorena ili poluzatvorena radi bezbednosti i zaštite identiteta svedoka i žrtava.

Kao što se pokazalo u nekim postupcima pred Specijalizovanim većima, nekim svedocima su upućivane pretnje, a u nekim je integritet postupka bio ugrožen. Tri lica su u postupku koji se protiv njih vodio priznala da su zastrašivala svedoke, a još dva lica su osuđena za zastrašivanje svedoka iz drugog predmeta. Ostvarivanje pravde je otežano ako se svedoci boje da otvoreno ispričaju svoju priču zbog pretnji ili zastrašivanja kojima su bili izloženi.

I pored toga što je neke informacije potrebno držati u tajnosti radi zaštite svedoka, novinari, posmatrači i javnost mogu da prate veći deo sudskih sednica.

Na primer, u predmetu *Tači i drugi*, većina svedoka dala je iskaz na sednici otvorenoj za javnost, a 61 svedok svedočio je bez primene zaštitnih mera. Pored toga, iskazi koji su dati kao poverljivi, redovno se preispituju kako bi se što više svedočenja objavilo u javnosti. Dosad je objavljeno 19 svedočenja koja su inicijalno bila poverljiva, i ta tendencija će se nastaviti.

Ko su žrtve?

Žrtve krivičnih dela iz optužnice podignute pred Specijalizovanim većima mogu se prijaviti za učešće u postupku. Žrtve imaju pravo da budu obaveštavane o postupku, pravo da im se prizna pretrpljena patnja a, u slučaju da optuženi bude oglašen krivim, mogu ostvariti pravo na reparacije. Dosad su dva lica osuđena za ratne zločine pred Specijalizovanim većima. Ukupno 16 žrtava koje su učestvovala u tim postupcima mahom su bili kosovski Albanci.

Žrtve zastupa advokat koji u postupcima učestvuje kao zastupnik žrtava. Zastupnik žrtava redovno obaveštava žrtve o toku predmeta, zastupa ih pred sudom i može da ih pozove da svedoče o pretrpljenoj šteti. Na primer, jedna žrtva je u sudnici izjavila sledeće: „*Gajim nadu u budućnost bez zločina, ubistava i straha. [...] Mi volimo Kosovo, svoju zemlju, i nikada nam nije bila namera da kažemo nešto loše o njoj. Ja samo tražim da mogu slobodno da pričam o onome kroz šta smo prošli, bez straha. Nadam se da ćemo jednoga dana to moći.*”

Zašto se pred Specijalizovanim većima ne procesuiraju sva krivična dela izvršena na Kosovu?

Specijalizovana veća nemaju isključivu nadležnost nad svim ratnim zločinima ili zločinima protiv čovečnosti koji su izvršeni tokom rata. EU i Skupština Kosova poverile su Većima veoma konkretan mandat.

Budući da je taj mandat ograničen, Specijalizovana veća neće procesuirati sva krivična dela. U slučaju Kosova, neke ratne zločine koji su tamo izvršeni procesuirao je Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, neke su preuzeli drugi sudovi i tribunali, a za neke tek treba da se vode suđenja.

Međutim, Specijalizovana veća žele da uvere ljude na Kosovu da će se za svaku optužbu koju je podiglo tužilaštvo a sudije potvrdile, sud postarati da sprovede bezbedan, pravedan, nepristrasan i nezavisan postupak uz poštovanje prava optuženih, zaštitu svedoka i davanje mogućnosti žrtvama da se čuje njihov glas.